

Я.М. Демченко, студ.

В.М. Прохорова, ст. викл.

*Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Розглянуто економічні взаємовідносини та розрахункові операції з постачальниками і підрядниками, проблемні питання щодо їх сутності, а також запропоновано нові підходи щодо вдосконалення обліку.

***Ключові слова:** розрахункові операції, постачальники та підрядники, кредиторська заборгованість, договір, аналіз розрахунків з постачальниками і підрядниками.*

Постановка проблеми. Господарська діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана з використанням коштів, матеріальних і нематеріальних цінностей. Основою їх безперервного кругообігу є господарські процеси. Однією з важливих передумов подальшої діяльності підприємства є процес постачання, що тісно пов'язаний з розрахунковими операціями, які можуть призводити до утворення зобов'язань. Через різницю у часі між моментами постачання та сплати за рахунками у підприємства виникає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Даний вид зобов'язань є тимчасово вільними обіговими коштами та здійснює суттєвий вплив на фінансову стійкість та платоспроможність суб'єкта господарювання. Тому їх розмір потрібно ретельно контролювати. Причиною виникнення значної кредиторської заборгованості часто стає недосконалість розрахунків з постачальниками та підрядниками, недбалість працівників, шахрайство та зловживання службовими повноваженнями. Як наслідок – порушення фінансової й розрахункової дисциплін. Тому правильне, ефективне та своєчасне ведення розрахунків з постачальниками та підрядниками, достовірне відображення облікової та аналітичної інформації набуває великого значення, що свідчить про необхідність їх вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми організації, контролю та оптимізації обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками, а також їх правдивого відображення у фінансовій

звітності висвітлено у працях багатьох науковців не тільки з облікової, а і з правової точки зору.

Серед вітчизняних вчених проблемні аспекти стосовно обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками досліджували Л.М. Братчук, Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, Г.В. Власюк, С.Ф. Голов, О.Є. Гудзь, В.М. Добровський, М.Ф. Огічук, О.М. Петрук, Л.К. Сук, П.Я. Хомин, Е.Ф. Югас та інші.

Дослідження проблематики обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками знаходить своє відображення і в працях зарубіжних вчених, таких як Л.А. Бернстайн, М.Ф. Ван Бред, Е.С. Хендріксен та інших. В них розглянуто наукові підходи до регулювання, підтримання оптимальної частки поточних зобов'язань за товари, роботи, послуги у фінансовій звітності, обґрунтовано їх вплив на фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

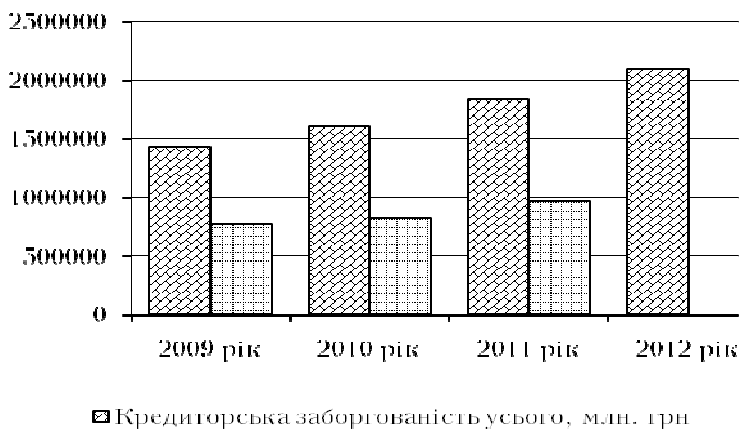
Проте і надалі залишаються питання, що потребують подальшого дослідження: визначення економічної сутності зобов'язань перед постачальниками та підрядниками, порядок їх відображення в обліку й звітності, яка, в свою чергу, повинна забезпечувати беззаперечну якість та прозорість даної інформації тощо. Багато теоретичних положень, які стосуються трактування розрахунків, заборгованості та зобов'язань є дискусійними, а їхня організація, оцінка та методика обліку потребують удосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження економічної сутності зобов'язань перед постачальниками та підрядниками за товари, роботи, послуги, з'ясування сутності договірних відносин підприємства, узагальнення теоретичних аспектів обліку, а також визначення потенціальних можливостей розрахункової дисципліни завдяки пошуку раціональних напрямків удосконалення методики відображення в обліку такої заборгованості.

Викладення основного матеріалу. Розрахунки з постачальниками та підрядниками займають вагоме місце в системі розрахункових операцій, а також є найважливішою складовою бухгалтерської діяльності, оскільки вони впливають на формування основної частини грошових надходжень підприємств.

Ведення обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками, його правові засади регламентуються П(С)БО 11 «Зобов'язання» [5]. Щодо питання, яке стосується технології обробки облікової інформації доцільно зазначити, що вплив на неї спричиняє обрана підприємством форма бухгалтерського обліку.

Слід зазначити, що кредиторська заборгованість як в цілому, так і за товари, роботи, послуги становить значну частину пасивів вітчизняних підприємств та з кожним роком зростає (рис 1).

Рис. 1. Динаміка кредиторської заборгованості на підприємствах України за 2009–2012 рр. (складено на основі [4])

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги може бути як позитивним елементом фінансово-господарської діяльності, так і негативним. Порівняно із зобов'язаннями за отриманими кредитами банків, векселями, облігаціями, вона є «дешевою» заборгованістю. Також виникає можливість користуватися коштами інших підприємств. З іншого боку, якщо величина кредиторської заборгованості є досить великою, то відбуватиметься зниження платоспроможності суб'єктів господарювання. Це може стати причиною відмови інших підприємств та фінансових структур від співпраці.

Формуванню взаємовідносин і відповідних розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками передуює процес їх пошуку підприємством. Остаточний вибір постачальника чи підрядника є також нелегким завданням. На рисунку 2 зображено ряд умов, які потрібно враховувати при виборі постачальників та підрядників, запропоновані Е.Ф. Югас [7].

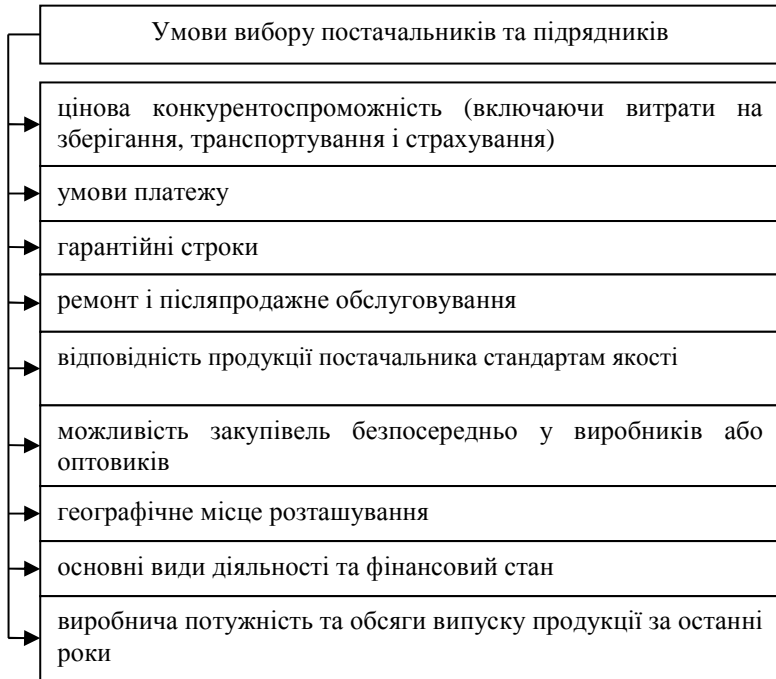

Рис. 2. Умови вибору постачальників та підрядників
за Е.Ф. Югас

Умови вибору постачальників можуть бути доповнені й іншими специфічними для конкретного підприємства критеріями. Якщо постачальників багато, то вибір найбільш придатного з них повинен здійснюватися за найбільш суттєвими критеріями. Автором запропоновано власні критерії вибору постачальників та підрядників, які наведено в таблиці 1. Їх доцільно заповнювати, проставляючи кожному постачальнику бали за кожним критерієм: 5 – відмінно, 4 – дуже добре, 3 – добре, 2 – задовільно, 1 – малоприйнятно, 0 – неприйнятно. Перевага має надаватися тим постачальникам, які набирають найбільшу кількість балів. Після аналізу постачальників частина з них, що не відповідає вимогам підприємства-покупця, виключається з таблиці.

Таблиця 1

Методика вибору постачальників та підрядників
(розроблено автором)

№ з/п	Критерій відбору	Постачальник
-------	------------------	--------------

		1	2	3	4
1	Ціна одиниці товару				
2	Якість товарів				
2	Віддаленість постачальника				
4	Періодичність постачання				
5	Комплексність поставки				
6	Форми доставки				
7	Фінансові умови				
8	Гарантії				
9	Інші критерії				
Разом балів					

Основною причиною виникнення розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками є укладення договору. При цьому виникає юридичне зобов'язання, яке не відображається на рахунках бухгалтерського обліку та в балансі. Його відображення в обліку розпочнеться у тому випадку, коли суб'єкти господарювання, що уклали договір, перейдуть до виконання взятих на себе обов'язків та за наявності умов відповідно до П(С)БО 11 [5]: оцінка зобов'язання має бути достовірно визначена; існуватиме ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок погашення зобов'язання.

У випадку невиконання укладеного договору, така ситуація може призвести до штрафних санкцій. Ця заборгованість також має відображатися у бухгалтерському обліку. Виникнення неузгодженості правового та облікового законодавства негативно впливає на формування звітної інформації щодо фінансового стану підприємства, тобто відбувається її викривлення. Для вирішення цієї проблеми доцільно відображати юридичні зобов'язання в позабалансовому обліку, використовуючи рахунок 042 «Непередбачені зобов'язання». Доцільним є також зазначення інформації про юридичні зобов'язання і у примітках до фінансової звітності. Після перетворення юридичних зобов'язань на такі, що відповідають усім критеріям бухгалтерського обліку, запропоновано проводити їх виключення з позабалансового обліку та відображати як на балансових рахунках, так і у балансі підприємства. Відображення зобов'язань підприємства таким чином сприятиме забезпеченню користувачів фінансової звітності достовірною та обґрунтованою інформацією про борги підприємства та його платоспроможність.

Схематично бухгалтерський облік розрахункових операцій можна відобразити таким чином (рис. 3):

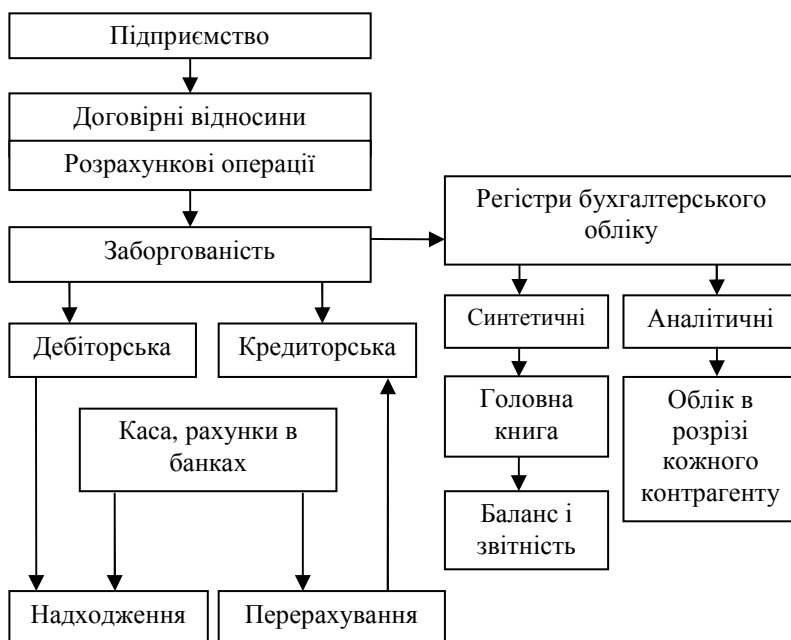

Рис. 3. Схема бухгалтерського обліку договірних відносин

В господарській діяльності підприємств виникають обставини, які впливають на своєчасне виконання зобов'язань або взагалі припиняють їх здійснення. Такими обставинами можуть бути тимчасова або стійка фінансова неплатоспроможність, банкрутство, надзвичайні події. Це означає, що при здійсненні операцій із розрахунків з постачальниками та підрядниками у бухгалтерському обліку може виникати як дебіторська заборгованість – у випадку здійснення передоплати, так і кредиторська заборгованість – за умови такої оплати або іншого погашення зобов'язань.

Виконання своєчасної перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками, попередження прострочення кредиторської заборгованості повинні бути основою в організації їх обліку.

Для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконанні роботи та надані послуги використовується рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», який має три субрахунки [2]:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;

- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»;
- 633 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансових груп».

Авторська точка зору полягає у тому, що така деталізація не є достатньо детальною, оскільки потрібно враховувати терміни погашення заборгованості, а також виконання умов погашення.

Г.В. Власюк для полегшення ведення бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості за конкретними договорами пропонує ввести у План рахунків додатковий позабалансовий рахунок 10 «Кредиторська заборгованість» з відповідними до нього субрахунками [1, С. 41]:

- 101 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, термін сплати якої ще не настав з вітчизняними постачальниками»;
- 102 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, термін сплати якої ще не настав з іноземними постачальниками»;
- 103 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, прострочена з вітчизняними постачальниками»;
- 104 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, прострочена з іноземними постачальниками».

Такий поділ дійсно доцільно робити, але краще на субрахунках другого порядку до рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (рис. 4).

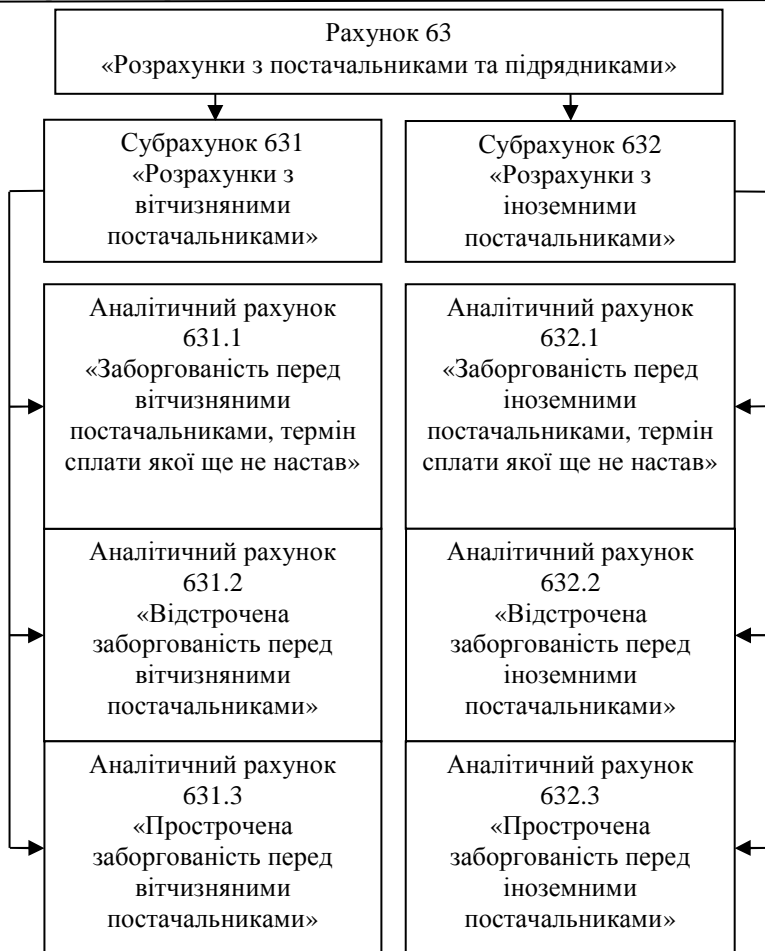

Рис. 4. Аналітичні рахунки для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками

Застосування в обліку цих рахунків сприятиме контролю за кредиторською заборгованістю, термінами її сплати, що дасть змогу більш правильно планувати розрахунки з постачальниками та підрядниками.

Щодо заборгованості за надані послуги, то її доцільно акумулювати на субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Також для підвищеного контролю та правильного управління зобов'язаннями підприємства запропоновано скласти аналітичну таблицю кредиторської заборгованості перед постачальниками та підрядниками, основою якої повинні бути терміни і виконання умов погашення (табл. 2).

*Таблиця 2
Аналітична таблиця контролю та управління кредиторською заборгованістю перед постачальниками та підрядниками*

№ з/п	Постачальник	Кредиторська заборгованість перед постачальниками та підрядниками											
		у т. ч. за термінами погашення, грн.			з неї прострочена								
		Всього			термін прострочення			сума, грн.	причини виникнення	вжиті заходи			
					до 3 місяців	від 3 до 6 місяців	від 6 до 12 місяців				до 3 місяців	від 3 до 6 місяців	більше 6 місяців
1													
...													

Для контролю за кредиторською заборгованістю обґрунтовано також використання і аналітичної таблиці, яку запропонував Г.В. Власюк (табл. 3) [1, С. 42].

*Таблиця 3
Інформація щодо кредиторської заборгованості підприємства*

№ з/п	Постачальник	Дата погашення заборгованості		Відхилення, +, - (гр.4 – гр. 3)
		за графіком (договором)	фактично	
1				
...				

Всього			
--------	--	--	--

Оскільки дана таблиця містить інформацію про заборгованість кожного постачальника за договорами, термінами погашення заборгованості як за графіком, так і фактично, виникає можливість визначення за кожною операцією, здійсненою з постачальниками і підрядниками, дотримання встановлених у договорах термінів постачання товарно-матеріальних цінностей (виконання робіт) і своєчасність розрахунків з ними.

С.В. Калюга, І.М. Ревизюк з метою вдосконалення розрахунків з постачальниками пропонують ввести документ під назвою «Реєстр документів до сплати» (табл. 4) [6, С. 188].

Таблиця 4

Реєстр документів до сплати

№ з/п	Постачальник	Номер рахунку до сплати, дата	Термін оплати, дні	Сума оплати з ПДВ, грн.	Сальдо з рахунком на кінець дня	Сальдо за рахунком накопичувально за місяць	Дата оплати
	Назва ТМЦ	Сума рахунку з ПДВ, грн.					
1							
...							
Всього							

З цією пропозицією доцільно погодитися, оскільки наведений вище документ сприятиме зростанню ефективності облікової роботи.

Він показує реєстр рахунків за кожним постачальником і підрядником, містить інформацію про те, за що платить підприємство, якими повинні бути строки оплати.

Найголовнішою перевагою даного документа є те, що в ньому наводяться залишки за кожним рахунком на кінець дня, а також присутня накопичувальна інформація на кінець місяця.

Цей документ дозволить контролювати кредиторську заборгованість за конкретним рахунком від постачальника та підрядника.

Також керівництву підприємства необхідно приділяти підвищену увагу залишкам рахунків, на яких відображають прострочену заборгованість.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками при журнальній формі обліку ведуться у журналі 3. Він не містить аналітичної інформації про стан таких розрахунків, тому основну увагу слід приділяти відомості 3.3.

Для того щоб здійснювати аналітичний облік розрахунків з постачальниками за кожним постачальником і підрядником, а потім, як цього вимагає Інструкція про застосування Плану рахунків, відповідно до кожного документа на сплату, потрібно внести деякі зміни у дану відомість: колонку «Постачальник» перемістити перед колонками «Реєстраційний номер» і «Номер документа, дата».

В результаті проведеного дослідження запропоновано також внести корективи щодо відображення кредиторської заборгованості перед постачальниками та підрядниками до фінансової звітності, а саме до Балансу (Звіту про фінансовий стан) [3]: під рядком 1615 «Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» додати рядок 1616 з назвою «у тому числі прострочена кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги».

Це сприятиме посиленню інформативності звітності підприємства, що допоможе постачальникам краще розуміти якість майбутніх економічних відносин з даним суб'єктом господарювання.

Висновки. На основі проведеного дослідження сформульовано такі висновки:

1. Основною причиною виникнення розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками є укладення договору, в результаті чого з'являються юридичні зобов'язання, для відображення яких доцільно використовувати позабалансовий рахунок 042 «Непередбачені зобов'язання» та примітки до фінансової звітності.

Після виконання суб'єктами господарювання взятих на себе обов'язків та за наявності умов відповідно до П(С)БО 11, їх слід відображати на рахунках бухгалтерського обліку та балансі. Це забезпечить користувачів фінансової звітності достовірною і обґрунтованою інформацією про борги підприємства та рівень його платоспроможності.

2. Запропоновано відкриття субрахунків другого порядку, які відображатимуть прострочену та відстрочену заборгованість, а також заборгованість, термін сплати якої ще не настав. Заборгованість за надані послуги доцільно акумулювати на субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

3. Для здійснення аналітичного обліку розрахунків за кожним постачальником та підрядником, а потім відповідно до кожного документа на сплату, потрібно внести корективи у відомість 3.3 Журналу 3: колонку «Постачальник» розмістити перед колонками «Реєстраційний номер» і «Номер документа, дата». Групування заборгованості на основі терміну та умов погашення в аналітичній таблиці сприятиме зростанню ефективності облікової роботи з постачальниками та підрядниками.

4. Для більш повного відображення фінансового стану підприємства доцільно доповнити Баланс (Звіт про фінансовий стан) інформацією про прострочену кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги.

Наведені вище пропозиції повинні сприяти вдосконаленню методики обліку та контролю кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та покращенню розрахункової дисципліни.

Список використаної літератури:

1. *Власюк Г.В.* Шляхи вдосконалення бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками / *Г.В. Власюк* // Держава та регіони / Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 5. – С. 40–44.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
3. Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.

6. Ревизюк І.М. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками / І.М. Ревизюк, С.В. Калюга // Економічні науки. – 2013. – № 10 (4). – С. 185–190.
7. Югас Е.Ф. Економічна сутність договірних відносин підприємства та форми розрахунків з постачальниками і підрядниками / Е.Ф. Югас // Економічний вісник університету. – 2011. – № 17/2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_2/Yugas.pdf.

ДЕМЧЕНКО Яна Миколаївна – студентка 4 курсу факультету менеджменту та бізнесу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Наукові інтереси:

- економіко-теоретичні основи бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками;
- теорія та методологія ведення бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками.

ПРОХОРОВА Вікторія Миколаївна – старший викладач кафедри обліку і аудиту Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Наукові інтереси:

- економіко-теоретичні основи бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками;
- теорія та методологія ведення бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками.

Тел.: (066)934–22–27; (095)421–27–11.

E-mail: yanadem4enko@mail.ru; pro_viktorija@mail.ru.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2014